

NOVA VRSTA NOVCA ĐURĐA BALŠIĆA

Dragan ZAJIĆ, Kruševac
draganz@telekom.yu

Krajem 1993. godine na tržištu se pojavila velika količina srpskog srednjovekovnog novca¹. Preprodavci su krili mesto nalaza i sastav ostave. Ostava je pronađena u Lipljanu na obali potoka koja se odronjavala. Ostava je brojala između 2.500 i 3.000 primeraka srpskog srednjovekovnog novca. Po svom sastavu slična je ostavi iz Čuke. U ostavi je bio najzastupljeniji novac kneza Lazara i Vuka Brankovića. Ostava je sadržala neke nove vrste novca Vuka Brankovića, Đurđa Balšića i grada Zvečana.

Nova vrsta novca Đurđa Balšića (sl. 1) na aversu ima natpis:

ВЪХА
БАБЛГО
ВЪРННН
ГНЪГЮ.
РЪГЪ

Sl. 1

Na naličju Isus ispred supedaneuma, u visini bokova sigle V - V. Težina novčića iznosi 0,76. g. Rodonačelnik Balša, u vreme cara Dušana bio je neznatan velikaš². Đurđe Balšić je na čelu porodice. Šireći postupno teritorije, Balšići postaju oblasni gospodari, a moć i snaga im omogućavaju da nastupaju samostalno. Ratujući sa Karlom Topijom, Đurđe je pao u ropstvo pre novembra 1364. godine. Posredovanjem Dubrovčana i isplatom otkupa oslobođen je septembra 1366. god. Do 1367. god. Balšići priznaju vlast cara Uroša, da bi se već naredne godine car žalio Veneciji da su se od njega odmetnuli³.

1 Poznata kao Priština okolina, objavio deo ostave R. Božinović, *Numizmatičar* 20, 1997, 157-167.

2 M.Orbini, *Kraljevstvo Slovena*.

3 S. Ljubić, *Listine* IV, 93, 94

Slabljenje i raspad centralne vlasti dovodi do toga da najjači oblasni gospodari nastupaju samostalno. Kovanja kralja Vukašina utemeljena su u suvladarskom odnosu, gde on na novčanim emisijama taj odnos pokazuje. Nakon političkog razlaza, kralj Vukašin ne stavlja ime sizerena na novac.

Razlaz cara i kralja oko 1367. godine koriste najmoćniji oblasni gospodari i postaju nezavisni. Pored kralja Vukašina, knez Lazar, Đurđe Balšić i Nikola Altomanović počinju s kovanjem novca.

Marička katastrofa i smrt cara Uroša decembra 1371. godine, dovode do pojave novih oblasnih gospodara. Balšići, kao i ostali, koriste poraz Uglješe i Vukašina za teritorijalna proširenja. Balšići 1372. god. zauzimaju Prizren, knez Lazar Novo Brdo, Vuk Branković neka mesta na Kosovu. S kovanjem novca otpočinju Marko, kraljica Eufrosima, zatim Andraš, Gropa, Dragaš i Vuk Branković. Kako je kovanje novca regalno pravo koje donosi znatne prihode, oni pored samostalnosti koriste i ovo pravo. Oblasni gospodari sa južnih teritorija bivšeg carstva ubrzo postaju turski vazali i prestaju s kovanjem novca, pa su njihova kovanja retka. Formalni kralj Marko nema snage ni autoriteta da poveže i objedini teritorije srpskih zemalja. Uzori za njihova kovanja su u novčarstvu kralja Vukašina i cara Uroša.

Nova novčana vrsta Đurđa rađena je po uzoru na novac kralja Vukašina⁴. Za vrstu novca Đurđa sa natpisom u redovima, na reversu Isus sedi⁵. S. Dimitrijević je zapazio da je rađena u kovnici kneza Lazara⁶.

Sl. 2

4 S.Ljubić, *Opis jugoslavenskih novaca*, Zagreb 1875, T.X.24 - 25

5 Isto, T.XIV.5

6 S.Dimitrijević, *Nove serije novih vrsta srpskog srednjovekovnog novca*, *Starinar* XV-XVI, Beograd 1966, 155, 156.

Nova vrsta novca Đurđa po svojim karakteristikama, natpisu u redovima, sigli i načinu slikanja Isusa, kao i Lazareva Lj.XI.22, odaju istog majstora rezača kalupa. Dva navedena primera pokazuju da je Đurđe koristio usluge rezača kalupa iz Lazareve kovnice. Ne može se znati da li je kovanje obavljeno u Lazarevoj kovnici ili na teritoriji Đurđa.

Lazareve vrste sa natpisom u redovima (sl. 2) pripadaju najstarijim kovanjima kneza Lazara pre 1371. godine. Većina autora koji su pisali o novčarstvu Balšića⁷ smatra da je Đurđ stekao uslove za kovanje novca tek zauzevši Prizren 1372. godine. Đurđeva nova vrsta je kovana u to vreme, a kako je on jedini sa tim imenom, a ostava iz Lipljana je sklonjena verovatno oko 1381. godine, tako ona pripada kovanjima Đurđa Balšića. Mali broj poznatih primeraka novca Đurđa pokazuje da je njegovo novčarstvo, skromnog obima imalo više propagandni, no ekonomski značaj.

7 Lj. Nedeljković, *Novčarstvo Balšića*, Starinar XXII 1974, 111; S.Dimitrijević, *Novac kneza Lazara u odnosu na novac drugih oblasnih gospodara*, O knezu Lazaru, Beograd 1975, 206.

SUMMARY

A NEW COIN TYPE OF ĐURĐ BALŠIĆ

In the large coin hoard from Lipljan, which had been quickly dispersed, some new types of Serbian medieval coins appeared for the first time, such as the new types of coins of Vuk Branković, Đurđ Balšić and of the town of Zvečan. Also some types which had been rare earlier, now became quite common. This coin hoard is similar to the Čuka hoard. It contained between 2,500 and 3,000 coins of the following Serbian medieval rulers and nobles: King Vukašin, Prince Lazar, unknown king, joint issues of Vuk and Prince Lazar, Vuk and Jakov, Đurđe Balšić, queen Eurosima, Andreaš, Nikola Altomanović, Dragaš, Gropa, Jakov, unknown nobleman and contemporary forgeries of Venetian coins of the time.

In that hoard there also was a specimen of the coin of Đurđe Balšić, with the following obverse inscription:

ВЪХА
БЛАГО
ВЪРНИ
ГНЬЮ.
РЪГЪ

On obverse is Christ in front of the supedaneum and mintmarks V V. Weight of the coin is 0.76 grams.

Izvod iz dela

"OPISANIJE SVIJU DOSAD POZNATI' SRPSKIH NOVACA" JANKA ŠAFARIKA¹

Za svakij narod prevažno je poznavanje svoje Istorije, jer ništa toliko ne probuđuje u čoveku uvažavanje sebe samoga i svoega roda, koliko znanje to, da su oni veliko i blagotvorno što učinili, na čemu se osniva kao sledstvo i sadašnje blagostanje potomstva. Ovo znanje pobuđuje ljudma narodnij ponos, koji čini da se potomci diče svojim predcima, da se trude njima ravni biti, i da sve ono što je narodno, cene, ljube i brane. Ovaj ponos u svojoj pravoj meri, najvećma je nuždan narodu za to, da bude slobodan, to jest, da bude kadar samostalno živiti, tvoriti i napredovati na stazi razvitka i obrazovanja čovečanstva; zato veli mudrij *Dositej*: "leži i ležaće u robstvu onaj narod, koji ne zna šta je nacionalnij ponos." — Prošlost je osnov sadašnjosti, a Istorija je onaj most koji prošlost sa sadašnoscju skopčava. Istoriju svoju obdelavati, izjasnjavati i poznavanje njeno među ljudma raširivati, to je važna dužnost svakoga naroda, no osobito naroda takvog, koji je postradao, i koji posle nevolje punog iskustva, umudren k boljoj budućnosti teži. Srbskij narod vrlo je srećan među narodima po tome, što ima slavnu prošlost, i što ima živu Istoriju u narodu, sačuvanij spomen te svoje slavne prošlosti u prevažnim pesmama junačkima; šta više, što ima izvesne spomenike, svuda po otečestvu svom rasejane svete hramove, monastire i tolike druge zgrade, podignute negde od njegovi' kraljeva, careva' i despota', i tolike druge pismene i hudežestvom učinjene spomene; neosporno svedočeće o slavnoj njegovoj prošlosti; ovi su svi, u sojuzu sa blagodatnom verom hristijanskom, održali u Srbstvu svest, oduševljenje i ponos narodnij, te je ovo toliku snagu k ponovljenju svoga života, kroz stoljetne bure i nevolje srećno do danas sačuvalo. Sad valja da Srbi, pomoću nauke sve većma napreduju u jasno posvedočenom i sasvim izvestnom znanju svoje Istorije, a zato su već mnogo učinili besmrtnog imena dostojni Srbi: Raič, Davidović i njiovom primjeru sljedovavši mlađi, no ostalo je i potomcima mnogo još posla, koji se ima svršiti, da bi se mnoge tavnosti, nei-

ОПИСАНИЕ
СТАРИ СРПСКИ
НОВАЦА
КОЕ Ђ СКУПИО И НАМЕРТАО
ДРЪ ЯНКО ШАФАРИКЪ.

У Београду. 1845.

1 Objavljeno u Glasniku Društva Srbske Slovesnosti, Beograd, Knj. III (1851), V (1853), VI (1854), VII (1855), VIII (1856) i IX (1857). Fragmente originalnog starosrpskog teksta prenosimo ovde u sadašnjoj transkripciji, bez pravopisnih prilagođavanja sadašnjem jeziku.

Nastavak na str. 74